

Mikrorealizmusnak vagy tárgyi realizmusnak szokták nevezni Jean Follain költői módszerét. Mikrorealizmusnak azért hívják, mert egészen jelentéktelennek látszó részletekből indul ki szinte mindegyik verse. Viszont az is igaz, hogy gyakran meglepő távlatokat tár az olvasó elé, mint például a *Földi egyensúly* vagy akár *A tükör* című verseiben. Éppen ezért nem találom megfelelőnek a mikrorealista jelzőt az ő esetében, mert ha távlatokat tud nyitni egy költészet — márpedig ez tud —, nem illik rá ez a leszűkítő jelző. A tárgyi realizmus kétségtelenül találabb, mert verseinek legfőbb témái és képei valóban a tárgyi világból vagy a természet kézzelfogható közelségéből származnak. Pontos megfigyelés jellemzi szinte mindegyik részletét, és ez az általános empirikus anyagszerűség kiterjed a vers egészére. És azt hiszem, éppen ez nehezíti meg legjobban a vers megértését, mert Follain nem annyira logikusan, mint inkább pszichológiai-hangulati kapcsolatokban és vonatkozásokban sorakoztatja fel költészetének tárgyi világát. Több versében van egy valóban kézzelfogható tárgyi keret és azon belül egy szubjektum belső, lelki világa, amely közvetlenül ágyazódik bele a külső világ plasztikus tárgyiségába, hasonló plasztikus tárgyiséggel.

Az árnyalati különbség hiánya, ez az egysíkúság kétségtelenül megtévesztheti az olvasót. És itt gondoljunk a *Tájkép erdőszéli ösvényekkel* című vers fiatalemberére, *A tükör* leányszereplőjére vagy még inkább a *Hazatérés* című költeményben a részeg apára. Az utóbbi talán a legszemléletesebb példa. Pár találó vonásból összeáll a tárgyi keret: a kislány alakja, aki részeg apját haza akarja vinni a mulateóból, és az apja, aki ugyanolyan konkrétan, sőt banális darabossággal jelenik meg előttünk. De ez még nem elég: az ittas ember lelkivilága is kivetítődik, s ez annál nehezebben érthető, mert egyszerre valóságosat is lát (a lányát) és képzeletbeli személyt is (távollevő feleségét, aki megértően mosolyog rá). Az óhajtott megértő nő látomása viszont mint egy „mellszobor“ plasztikus konkrétságban jelenik meg. Igaz, hogy „árnyékba öltözött“, amely nem valóságos létezésre utal, de mindez könnyen elkerülheti a versolvasó figyelmét. Drámához, tragédiához szokták hasonlítani Follain pattanásig feszült és meglepő fordulatokat tartalmazó költészetét. Én inkább egyfajta filmszerűséget találtam több versében, ahol a film vagy a modern (milleri) dráma módján, persze annál is tömörebben, konkrét tárgyiséggel vetítődik ki egy-egy szereplő belső lelkivilága.

Ezzel a kulccsal azonban még aligha juthatunk el minden follaini titok értelméhez. Naturalisztikusan pontos ténymegállapítás, sőt öncélúság vezeti a költőt, és egyformán erős vonalakkal rajzolja meg a külsőt és a belsőt, a személyest és személytelent, a múlt emlékét és a jelen valóságát, a lényegest és a lényegtelenet, az allegorikusát és a kézzelfogható tárgyi világot. Így azután elmosódik a külső és belső világ közötti különbség, a személyes is személytelenné válik, és gyakran „történelmietlennek“ tűnik egy-egy részlet, az allegória pedig — valóságos környezet és elvont értelme között — ugyancsak elgondolkoztatja az olvasót. Az Apollinaire meghonosította szimulacizmus (több összefüggéstelen, de egyszóban lejátszódó esemény ábrázolása egyetlen műben) nála is olykor egyfajta logikátlanúságot mutat.

A francia költészetben Pierre Reverdy nevéhez fűződik a tárgyas líra megteremtése. Picasso, Braque és Léger analitikus ábrázolási módja jellemzi az előző nemzedékhez tartozó Reverdy költészetét. Follain nem annyira analitikus és nem annyira szélsőséges képzetársítások híve, mint ő. Költeményeinek szerkezete éppen ezért egységesebbnek, tömörebbnek tűnik, de nem mindig logikusnak és könnyen nyomom követhetőnek. Ilyes Gyula szerint a költő környezetében kell keresnünk a logikátlanág magyarázatát. Follain éppen a fejetetejére állított valóság hú ábrázolásával követeli az értelmet. Follaint Guillevic és Francis Ponge neve mellett szokták emlegetni szintetizáló kritikák. Persze nemcsak hasonlóság, de különbség is van költői művük között. René Lacôte szerint a lehumanizáltabb tárgyiség Francis Ponge költészetét jellemzi, az ember tárgyak feletti uralma szól belőle, a tárgy az emberért van. Guillevic tárgyi vonatkozású költésze talán a legracionálisabb

és egyben a legreálisabb hármójuk közül. Follain költészete kevésbé humanizált tárgyi világot, kevésbé racionális versstruktúrát mutat, mint költőtársaié. Naturalisztikus tárgyraírói mögött azonban van egy realista törekvés, logikai buktatóin túl megvan a magasabb értelem iránti szándék. Eltárgyasult, groteszk világban keresi a rendet, az értelmetlenségben az értelmet. Ezt a groteskséget tehát nem valami elrugaszkodott költői fantázia alkotta, hanem a költő közvetlen életkörülményeit alkotó valóság, amelynek tudatos és makacs megfigyelője, rögzítője.

Vádolható-e pesszimizmussal az, aki az ilyen valóságot gyakran nyomasztóan tragikus színezetben vagy éppen tömör tragédiaként rögzíti? Az igazi pesszimizmus az lenne, ha közönyt, meglegedettséget, belenyugvást sugallna, viszont azt teszi a legkevésbé; van ezekben a versekben valami idegesítő, nyugtalanító, sőt nemegyszer meghökkentő is. Borúlátása inkább abban áll, hogy eléggé elvont távlatot nyújt — de kétségtelenül kivethető ez a távlat és a jövő felé mutat, mint például a *Földi egyensúly* befejező sorai is tanúsítják.

Follain tisztában van azzal, hogy a költészet értéke nem a művészi kép méreteitől vagy az ismeretek halmazától, hanem azok pontosságától, alaposságától és mélységétől függ. Talán ezért való szinte mindegyik verse ugyanabból az anyagból, és ezért tölti majdnem minden szabad idejét a költő újra- és újratanulmányozott szülőfalujában, a normandiai Canisyben. (1903-ban született értelmiségi szülőktől. Alapos iskolai tanulmányokat végzett, jól megtanult angolul, és mint jogász fényes pályát futott be, a párizsi törvényszék egyik legkiválóbb bírójaként. De otthagyta az igazságszolgáltatást a költészetért, amellyel nyilvánosan 24 éves korában jegyezte el magát. Első kötetét azonban csak 30 éves korában nyomtatta ki, felelősségtudata és lelkiismerete jótékonyan késleltette a költői termést az érlelődés befejezéséig.)

Mint nyugat-franciaországi költőt, gyakran a rochefort-i költői csoportosulással kapcsolatban is szokták emlegetni, Rousselot, Manoll, Fombeure, Cadou, Becker és társaik mellett. Arról a tájról származik ő is, amely tehát Európa legnépesebb területei közé tartozik. Humanizált vidék ez látszólag, sőt még a természet arca is ezt bizonyítja, viszont a költő mélyebbre lát: tudja, hogy ez a fajta humanizálási folyamat nemcsak a tárgyi világ emberiesedését, de az ember eltárgyasodását is szükségszerűen maga után vonja. Éppen ezért tragikus vagy gúnyosan pesszimista Follain költészete. Versei az eltárgyasodást ábrázolják ugyan, de a költő sosem tárgyasodott el. A személytelen formán túl pedig azt érezzük, hogy az értelem és az objektivitás a költő legszemélyesebb ügyei közé tartozik.

JEAN FOLLAIN

Tájkép erdőszéli ösvényekkel

(Paysage des sentiers de lisière)

*Megesik, hogy szinte hallod,
amint egy női cipő koppanása
lerögzítődik egyből az ibolyás ösvényen,
egy kutya fatányérja mellett,
nagyon halvány szürkületkor,
miközben orgonaszóként árad a csend.
Ekkor az ifjú,
szurtos kollégiumokból jöve,
mentától remegő orrcimpával
megérzi a fagyos nyárfák alatt
sétáló asszony illatát.*